IN CINSTEA LUI A. C. CUZA

Cuvântare rostită la Ateneul Român în ziua de 11 Aprilie 1937.

Ca vechi profesor al Universității din Iași și, timp de două decenii, coleg la această instituție al sărbătoritului de azi, am fost poate în măsură să văd unele lucruri care au scăpat altora și să destăinuiesc cu prilejul acesta unele fapte pe care le știu mai bine decât alții.

In timpul când, modest diacon al specialității mele, am început să oficiez și eu la Universitatea ieșană, am găsit în cuprinsul acestei școli superioare câteva focare de lumină, care stârneau interesul și adunau ucenicii: cutare istoric celebru, care cutreierase în lung și în lat câmpul istoriei naționale, coborîse chiar dedesubtul lui pentru a găsi fundamentele cunoștinței istorice și tocmai se pregătea să urce pe catedra unei mari universități străine, ceea ce pe atunci era cu totul neobișnuit; cutare avocat ilustru, cu glas de sirenă și cu ținută de semeție aristocratică, iscusit să dea o formă ademenitoare chiar nestatorniciilor și capriciilor sale de moment; cutare sociolog cu trecut revoluționar, cu unghere obscure în sufletul său, dar cu amplitudine intelectuală necontestată; cutare filolog impetuos, burduf de știință și ascet al investigației neobosite; în sfârșit, cutare filosof solemn, cu lecții studiate și clare, ale căror perioade se depănau, în fața ascultătorilor, cu perfecția unei pianole mecanice...

Oameni cari ieșeau din comun și contribuiau fiecare la bunul renume al Universității, ultimă incintă a vieții spi-

rituale, într'o metropolă diminuată, față de vechile ei rosturi și de marele ei trecut.

In seria acelor dascăli, oricum interesanți, d-ta, scumpe sărbătorit, aduceai o notă în plus. Nu-i ofereai Universității ieșene numai un spor de strălucire, prin razele unei inteligențe vii și fosforescente, ci îi mai procurai acestei instituții ș'un alt aspect, mai prețios: o făceai să capete o *personalitate*. Grație activității d-tale profesorale — completată așa de unitar și prin activitatea de publicist — Universitatea ieșană dobândea o fizionomie mai precisă, pregătind în uzinele ei o doctrină, care avea să fie evanghelia viitorului apropiat, osebit de faptul că această instituție continua, prin d-ta, vechile tradiții ale Iașului, care n'au fost contemplația pură, fie dânsa oricât de nobilă și de înaltă, ci lansarea de directive spirituale, pentru călăuza practică a întregului neam.

Instruit în școala literară a « Junimei », care și-a îndeplinit și ea o foarte însemnată misiune, dar mai mult față de-o altă etapă a evoluției noastre, — unanim sărbătoritul de astăzi a depășit concepția socială junimistă, ancorând la un naționalism apăsat și intransigent, dar păstrând, din punctul de vedere al metodei, armele junimiste: cunoașterea temeinică a faptelor și prezentarea lor într'o logică de fier.

Nu putem ști care va fi înfățișarea omenirii la apogeul desvoltării sale, și am putea împărtăși mai departe speranța generoasă a visătorilor că, până la sfârșit, omenirea va oferi priveliștea înțelegerii, înfrățirii și a păcii. Idealul umanitarist nu încetează să-și exercite atracția și vraja sa creștinească. Dar, după cum la indivizi, lucruri potrivite la o vârstă sunt complet primejdioase la alta, tot asemeni la popoare, idei recomandabile la o etapă a desvoltării lor pot fi deadreptul vătămătoare la altă etapă, sau, pentru a vorbi mai precis, ideile umanitariste, cu limitarea egoismului național și cu îndemnul la uitarea de sine, pot fi bine venite la popoarele pe deplin cristalizate, dar foarte dăunătoare la acelea în curs de cristalizare, susceptibile prin chiar aceasta de-a fi împiedecate în cristalizarea lor.

In momentul de față, poporului nostru i se impune, fără șovăire, imperativul naționalist, pentru a-și închega pe deplin notele deosebitoare ale specificului său și pentru a așeza sigiliul lor între hotarele geografice pe care soarta ni le-a hărăzit. O cere deopotrivă instinctul nostru categoric, desfăcut de tovărășia unei indolențe pernicioase, precum o cer și tratatele de pace care au prezidat la înfăptuirea României întregite, *tratate care au desființat babilonia poliglotă a statului austro-ungar, pentru a se crea expres state naționale, iar nu pentru a se întreține aceeași babilonie mai departe*...

Venerabilul octogenar de astăzi are meritul suprem (vedeți, d-le Cuza, epitetul de *suprem* vi se cuvine în multe privințe) de-a fi întrevăzut de mult și cu o implacabilă siguranță, în ce loc se găsește pe cadranul timpului, limba destinului nostru și de-a fi elaborat o riguroasă doctrină naționalistă, care se desfășoară în silogisme stringente, pe care un tratat de geometrie i le-ar putea invidia. De sigur, caracterul intransigent al doctrinei sale a făcut ca autorul ei — deși a activat continuu în politica militantă — să nu fie utilizat până acuma niciodată la guvern, acolo unde se socoate în deobște că mlădierea și compromisul ar fi însușirile esențiale. Alexandru Cuza nu a cârmuit încă țara aceasta, dar cel puțin constatăm, din zi în zi tot mai tare, cum partidele politice îi împrumută idei, chiar formații din acelea care stau pe poziții complet heterogene și continuă să-l conteste cu înverșunare. Faptul acesta e, în orice caz, semnificativ: el dovedește că a venit vremea, când convingerile lui Cuza, odinioară ideile unui om izolat, au devenit axiome pentru toată lumea cu milă de țară și cu răspundere față de neam. A fi văzut cel dintâi și-a fi rostit cu îndărătnicie, aceea ce acuma văd și alții și afirmă aproape toți, acesta nu este cel mai mic merit al sărbătoritului de astăzi, pildă rară — și asta nu numai la noi, ci oriunde — de clarviziune și tenacitate.

In ocazii ca acestea nu se subliniază numai merite, ci se fac și urări. Limba mă ispitește să spun sprintenului și agerului bătrân: Destinul care ți-a dăruit atâtea însușiri,

ca în istoria neamului nostru să rămâi nemuritor, — ar putea să-ţi acorde şi-o graţie mai mică: să ajungi centenar. Dar ştiu că pentru un om ca sărbătoritul de astăzi, anii nu preţuesc decât în funcţie de idei şi de luptă pentru ele. De aceea, urările mele de viaţă îndelungă se raportează la dorinţa ca să se bucure cât mai mult de triumful ideilor sale, care, atâta timp comprimate, se ridică acuma ca un val nebiruit. Şi aşi mai adăuga încă o legitimă urare, pentru un lucru ce i se cuvine: Pe lângă atâţia cari se vor îmbulzi să-i înfăptuiască ideile aevea, să aibă şi el dreptul de-a veghea însuşi odată şi de-a controla el singur cinstita aplicare a lor.

I. PETROVICI

MOMENTE SOLEMNE

EDIȚIE ÎNTREGITĂ

CASA ȘCOALELOR
1943